

Triunghiul de forțe al secolului XXI: Washington – Beijing – Moscova

Carmen Ioniță

Master în Geopolitică și Geostrategie, REI-ASE, București

The beginning of the XXI century has brought major changes to the international environment. The dominance of the United States is coming to an end while new great powers are rising, opening the way to a multipolar governance.

China used to be called, by some analysts, the sleeping giant. Now, as the world's fastest growing major economy, it is often called the waking giant. Yet it might be more useful to understand it as something else - as a giant which wants to regain its rightful place, which is thought to be at the center of the world.

China's influence on the world is seen as positive by more people than the case for the US or Russia. Even in neighboring Asian countries, which have historically been suspicious of China's dominance, opinions are very optimistic.

The aim of this essay is to emphasize the changes that the XXI century is going to bring at a global level and the role that China along with the United States and Russia will play in the new world order. It is well known that US are on a declining trend for quite a long time and that many candidates are willing to take its place. How will the world governed by these three powers look like? What kind of power does China want to be? Is it going to outrun the United States? What are Russia's interests and priorities? I will try to answer in my paper to some of these questions and to give an outlook of the facts as they appear to be nowadays.

Key words: *world order, great powers, fast growing economies*

La acest început de secol XXI, se conturează o întrebare firească de altfel: *Cum va arăta noua scenă politică mondială și care vor fi principalii săi actori?*

Cu siguranță că Statele Unite vor juca un rol important, în ciuda declinului pe care l-au înregistrat în ultima perioadă. Statele Unite dispun de toate mijloacele aferente statutului de superputere mondială, atât din punct de vedere economic, cât și politico-militar, pentru cel puțin încă 50 de ani de acum înainte, însă se confruntă, în prezent, cu un fenomen cunoscut în literatura de specialitate drept: "supraîntindere imperială".

Aceasta înseamnă, în linii mari, că o putere hegemonică, convertindu-și dominația politică în dominație imperială, ajunge să cheltuiască pentru apărare mai mult decât beneficiile economice pe care aceasta le aduce.ⁱⁱ Fenomenul duce în final la un declin economic pe termen lung și la o preluare a controlului de către factorul militar. În ceea ce privește Statele Unite, acest război împotriva terorismului, cu cheltuielile uriașe pe care le implică, este pe cale să-i submineze supremația.

Tendința clară care se prefigurează la orizontul acestui început de secol este multipolaritatea. Da, Statele Unite vor fi

în continuare o superputere, dar nu vor mai fi singura. Rămâne de văzut în ce măsură va reuși ambițiosul proiect european să se impună la scară mondială, și ce efecte ar putea avea o eventuală ieșire de sub tutela Statelor Unite, fără însă a renunța și la interesele strategice comune.

Pe tot parcursul procesului de unificare europeană, Statele Unite au jucat un rol extrem de important, inițial ca un puternic susținător, iar în ultimii ani ca termen de comparație.

Ministrul francez de externe Hubert Védrine nu a lăsat nici o îndoială asupra faptului că, din punctul său de vedere, scopul dobândirii unei identități europene este de a reduce dominația Statelor Unite: "Supremația americană din zilele noastre este resimțită în economie, în chestiunile monetare, în tehnologie și în domeniul militar, precum și în stilul de viață, limbă și în produsele culturii de masă care inundă lumea, modelând modurile de gândire și exercitând o fascinație care are efect chiar și asupra adversarilor Statelor Unite ...".ⁱⁱⁱ

Fără îndoială, Uniunea Europeană joacă un rol esențial ca structură atât în noua ordine europeană, cât și mondială însă nu se știe dacă va reuși cu adevărat să-și atingă obiectivele propuse referitoare la egalarea și chiar devansarea Statelor Unite. Influența sa politică este determinată de importanța economică pe care aceasta o are în prezent, ori situația Europei în urma extinderii spre Est este una încă incertă.

Intrarea în Uniune a celor zece noi membri^{iv}, marchează cea mai importantă extindere din ultima perioadă, populația totală a UE ajungând la aproximativ 450 de milioane de locuitori. Consecințele politice ale extinderii sunt considerabile. Cele zece noi state membre vor deplasa centrul de greutate al noului ansamblu și vor

modifica raportul de forțe. Totuși, datorită nivelului de viață încă redus al noilor membri, venitul mediu al cetățenilor europeni va scădea cu 10% până la 15%, ceea ce va mări și mai mult decalajul față de Statele Unite.

Prin urmare, se pare că, în ciuda multiplelor schimbări din ultimii ani de pe scena mondială, Europa va trebui să se mulțumească cu o poziție secundă, nici aceasta sigură având în vedere rivalitatea deloc de ignorat a posibilelor viitoare superputeri, în special din zona asiatică.

Asia este cu siguranță regiunea în care riscul escaladării conflictelor se prefigurează cel mai pregnant. Numeroase mari puteri ale secolului care abia a început se regăsesc în aceasta zonă, singura din lume de altfel unde cursa înarmărilor încă nu a luat sfârșit. Exacerbarea puseelor naționaliste, a rivalităților și conflictelor pentru supremație constituie tot atâtea amenințări la adresa securității și stabilității zonei.

Afirmarea Chinei ca putere regională, aspirantă la statutul de superputere eclipsează tendințele altor state vecine de a se impune ca mari puteri.

Începând cu 1978, anul care marchează momentul deschiderii către exterior al economiei chineze și demararea programului de reformă inițiat de Deng Xiaoping, China cunoaște cea mai rapidă rată de creștere anuală (9%), devansând astfel multe dintre țările dezvoltate. Această nouă atitudine de deschidere s-a tradus în încurajarea intrării masive în țară a capitalurilor străine și a noilor tehnologii. China a adoptat astfel o poziție diplomatică prooccidentală, vizând în special SUA, principala sursă de capital și tehnologie.

Pentru liderii comuniști, era clar că accesul la resursele energetice, tehnologice și financiare mondiale reprezenta sin-

gura modalitate de a asigura succesul Chinei în viitor. Pentru a înlătura orice potențială piedică economică, regimul de la Beijing a pus în practică un program care să asigure țării influența geopolitică și re poziționarea geoeconomică, în raport cu marile puteri. Un prim pas în acest sens l-a reprezentat consolidarea poziției sale în Marea Chinei de Sud, zonă de o importanță geostrategică deosebită: în prezent se estimează că mai bine de 50% din comerțul mondial tranzitează apele acesteia. Mai mult decât atât, impunerea supremației în Marea Chinei de Sud și în alte ape adiacente ar ajuta China să își satisfacă în viitor cerințele energetice și de securitate^v.

În privința atingerii primului obiectiv, referitor la resursele energetice, imediat după 1991, un rol important l-a avut stabilirea de relații politico-economice cu țările fostei Uniuni Sovietice. Extinderea și consolidarea legăturilor cu Rusia și cu țările din vecinătate, precum și stabilirea unor alianțe de tipul "*Pactului de la Shanghai*", i-au permis Chinei accesul la resursele energetice din Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Dar ce fel de putere este China? Va deveni ea în curând o superputere mondială gata să detroneze Statele Unite, așa cum afirmă unii analiști? Cert este că din punct de vedere economic șansele sunt foarte mari. Produsele chinezești au invadat aproape toate supermarket-urile americane. Companii chineze au început să achiziționeze firme de renume din străinătate, pătrunzând astfel tot mai mult pe piața mondială. Mai mult decât atât, diaspora chineză este cea mai puternică și mai bogată din lume, vehiculându-se chiar ideea că veniturile sale le-ar depăși chiar pe cele ale Chinei. Prezentă în peste 130 de țări, numărând mai bine de 100 mi-

lioane de oameni, diaspora chineză formează un adevărat imperiu invizibil.

Pe scurt, pentru prima oară în istoria modernă, dezvoltarea Chinei are un impact puternic asupra întregii lumi. Cu toate acestea, după spusele Dr. Steven Tsang, analist politic, China nu va fi în măsură să își exercite influența la scară mondială încă mulți ani de acum înainte: "China este o mare putere economică, fără-ndoială. Este de dorit ca această putere să se ridice și să se ridice într-un mod pașnic și responsabil. (...) Dar nu este o putere mondială. China nu are resursele necesare să devină o putere globală în următorii 20 de ani".

Cifrele confirmă spusele lui Tsang:

Tabel 1. **Produsul Intern Brut** (exprimat în miliarde de USD)

Tara	1999	2002	2003
China	991,4	1.300	1.400
SUA	9.200	10.400	10.900
Japonia	4.500	4.000	4.300
Rusia	195,9	345,6	433,5
India	447,0	510,2	599,0

Sursa: World Development Indicators database, August 2004

După cum se poate observa, datele din tabel relevă faptul că decalajul dintre actuala superputere mondială și China este unul semnificativ. Cu toate acestea, dacă ar fi să luăm în considerare ritmurile de creștere am putea concluziona că, în condițiile unei creșteri susținute, China ar putea devansa Statele Unite, dar într-un viitor destul de îndepărtat:

Tabel 2. **Ritmurile de creștere ale Produsului Intern Brut**

Tara	1999	2002	2003
China	7.1%	8.0%	9.1%
SUA	4.1%	2.4%	2.9%

Japonia	0.1%	0.3%	2.7%
Rusia	6.4%	4.7%	7.3%
India	7.1%	4.6%	8.0%

Sursa: World Development Indicators database, August 2004

Este evidentă încetinirea creșterii economice în Japonia și în Statele Unite, puteri care au dominat scena mondială în ultima jumătate a secolului XX și afirmarea noilor economii în creștere, cu un potențial uriaș, cum este cea a Chinei sau a Indiei cele mai populate țări de pe glob, dar și a Rusiei, un actor demn de luat în seamă în noul context geopolitic internațional.

Problema dezvoltării economice și a modernizării a devenit esențială pentru poziția Rusiei pe scena mondială. Mai mult ca oricând resursele energetice joacă un rol vital pentru politica externă a acesteia.

Evoluția îngrijorătoare a evenimentelor din Orientul Mijlociu a transformat Rusia, care produce aproximativ 10 % din cantitatea de petrol din lume, într-un factor de stabilitate într-o perioadă extrem de nesigură. Poziția lui Putin, raportată la chestiunea energiei, situează Rusia de partea consumatorilor europeni, crescând astfel posibilitatea ca relațiile cu Statele Unite, Uniunea Europeană și Japonia să rămână, în cea mai mare măsură, pozitive.

Cu toate acestea însă, oricât de însemnat ar fi comerțul bazat pe gaze naturale și petrol pentru bugetul de stat și pentru balanța comercială, acesta nu va putea garanta Rusiei un viitor economic prosper și o poziție puternică pe scena mondială. Ceea ce este cu adevărat necesar este o transformare profundă a economiei. Ori, în condițiile globalizării, aceasta transformare nu poate fi realizată decât prin intermediul investițiilor și al aflului de tehnologie, în special din

Occident. Prin urmare, promovarea unor relații de bună colaborare cu marile puteri occidentale este esențială pentru recâștigarea statutului său de superputere, pierdut o dată cu destrămarea blocului comunist.

Președintele Putin, spre deosebire de predecesorul său care a încercat promovarea unei imagini supradimensionate a rolului jucat de către Rusia la nivel global, a adoptat o atitudine prudentă față de Statele Unite și a reușit o apropiere a Rusiei față de Europa. Totodată el a încercat să reechilibreze relațiile cu China și să creeze o interdependență între fostele state sovietice.

În ceea ce privește relațiile ruso-americe – acestea sunt în mare măsură concentrate pe problemele spațiului post-sovietic^{vi}. Rusia s-a retras din toate celelalte regiuni ale lumii și, ca urmare, toate interesele sale economice, politice și de securitate, sunt concentrate în acest spațiu. Este posibil ca Statele Unite să reacționeze exagerat în ceea ce privește derularea evenimentelor în interiorul Rusiei, precum și în privința politicilor din ce în ce mai active ale Rusiei din jurul granițelor Federației. În tot acest timp, conducerea Rusiei poate lua măsuri în mod unilateral în aceste regiuni, fără a fi nevoită să obțină aprobarea Europei sau a Statelor Unite – ceea ce ar putea conduce la confruntări, un exemplu fiind Georgia. De aceea este important pentru relațiile ruso-americe ca ambele state să-și dea seama unde au nevoie unul de celălalt și în ce domenii este necesar să coopereze^{vii}.

Relațiile Statelor Unite sau ale Uniunii Europene cu Rusia vor continua să se îmbunătățească în viitorul apropiat, însă ar putea căpăta un caracter de confruntare sau, cel puțin de competiție, în regiuni precum Ucraina, Moldova, sau statele baltice, în care modelul de civilizație oc-

cidental pătrunde cu pași mici dar siguri, în ciuda influenței încă foarte puternice a Rusia în zonă.

Concluzii

America va urma o politică de dominație mondială, bazată pe puterea militară, culturală și economică și va încerca să întârzie, atât cât va fi posibil, afirmarea noile puteri care își fac tot mai simțită prezența pe scena mondială.

Pe termen lung, este foarte posibil ca și Statele Unite să aibă aceeași soartă cu cea a altor puteri hegemonice și să decadă la un moment dat la statutul de simplă mare putere. Un asemenea proces însă va dura foarte mult, poate chiar decenii, pentru că economia și societatea americană pot asigura încă mijloacele necesare conservării statutului lor actual. Cu toate acestea unii analiști spun că nici un alt moment nu este mai potrivit pentru puterile care-și doresc să se afirme la nivel mondial decât acesta pentru a provoca hegemonia Americii.

Cât privește China și relațiile sale cu Statele Unite, rămân încă o serie de semne de întrebare. Mai poate fi vorba de o alianță sino-americană în condițiile în care lupta dintre cele două puteri pentru supremația într-o primă etapă în zona Asiei și ulterior la scară mondială, este aproape evidentă? Noile ambiții geopolitice ale Chinei umbresc influența marilor puteri ale secolului trecut. Pe termen lung China este posibil să treacă de la statutul de aliat, sau "strategic competitor" cum o mai numea cu câțiva ani în urmă guvernul de la Washington, la cel de concurent pentru împărțirea sferelor de influență și câștigarea unui loc important în contextul creării unei lumi multipolare.

Referitor la relațiile Rusiei cu SUA, Europa, China și Japonia, acestea sunt

adesea dictate de considerații pe termen scurt. Este foarte neclar ce urmărește Moscova să obțină în urma contactelor cu partenerii săi, la fel cum este neclar și modul în care politica externă ar trebui să sprijine transformările prin care Rusia urmează să treacă în viitor.

Această lipsă a unei strategii generale poate fi pusă atât pe seama preferinței pentru consilierea de tip birocratic, cât și pe seama caracterului arhaic, în general conservator al elitelor rusești din domeniul apărării, securității și politicii externe^{viii}.

Un lucru însă este destul de limpede, la începutul secolului XXI, atitudinea față de Statele Unite este foarte importantă pentru transformarea internă, dar mai ales pentru politica externă a Rusiei. La fel ca toate celelalte state, Rusia va trebui să învețe să trăiască într-o lume dominată încă de Statele Unite. Rezultatul acestei atitudini va defini locul și rolul Rusiei în noua ordine mondială.

Note:

i. Conform unui studiu realizat de BBC în 22 de țări, 48% din populația interviuată este de părere că influența expansiunii Chinei este una benefică. Procentajul obținut relevă o imagine în exterior a Chinei mult mai bună decât a Statelor Unite sau a Rusiei, care nu se bucură de aceeași popularitate.

ii. Adrian Miroiu, *Contrabalansând puterea Americii*, www.studiidesecuritate.ro.

iii. idem.

iv. Henry Kissinger, *Are nevoie America de o politică externă? – Către diplomația secolului XXI* – , Editura Incitatus, București, 2002, p.36.

v. Polonia, Slovenia, Slovacia, Ungaria, Cehia, Estonia, Lituania, Letonia, Malta și Cipru.

vi. Conform doctrinei geostrategice "*Prima insulă din lanțul de apărare*", inițiată de generalul Liu Huaqing în 1990, pentru a-și asigura securitatea China trebuie să controleze întreaga regiune dintre Japonia, Taiwan și Filipine (iar Marea Chinei de Sud este unul dintre obiectivele principale).

vii. Dimitri Trenin, *Politica externă a Rusiei în viitorul apropiat: SUA prieten sau dușman?*, versiunea în limba română: Dragoș Bănescu, www.studiidesecuritate.ro.

viii. idem.

ix. Dimitri Trenin, *op. cit.*

Diplomacy & International Relations, Vol. 49, No. 5, 2003.

2. Eyraud Henri, *China, thinking the Possible Futures*, AEI - Washington – 1994.

3. Joyaux Francois, *La Tentation imperiale. Politique exterieure de la Chine depuis 1949*, ed. Imprimerie nationale, 1994.

4. Kennedy M. Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Fontana Press, 1990,

5. Kissinger Henry, *Are nevoie America de o politică externă? – Către diplomația secolului XXI* – , Editura Incitatus, București, 2002.

6. Miroiu Adrian, *Contrabalansând puterea Americii*, www.studiidesecuritate.ro

7. Trenin Dimitri, *Politica externă a Rusiei în viitorul apropiat: SUA prieten sau dușman?*, versiunea în limba română: Dragoș Bănescu, www.studiidesecuritate.ro

8. Wohlforth William, *The Stability of a Unipolar World in International Security*, Vol. 24, No. 1, 1999.

Bibliografie selectivă:

1. Bazhanov, E., *A Multipolar World is Inevitable* in International Affairs: A Russian Journal of World Politics,